

Josip Galić – Josip Lisac
Zadar

GOVOR OTOKA VIRA I NJEGOV LEKSIK¹

UDK: 811.163.42*28

Rukopis primljen za tisak 3.9.2015.

Izvorni znanstveni članak

Original scientific paper

U radu se iznose osnovne značajke govora Vira, fonološke, morfološke, sintaktičke i osobito leksičke. Istraživanje pokazuje da virski govor karakterizira supostojanje čakavskih i štokavskih elemenata. Na fonološkoj razini čakavski se elementi prepoznaju u dobrome čuvanju glasova *f* i *x*, u redovitome ostvarivanju glasa *ž* na mjestu gdje novoštokavci ikavci uglavnom redovito imaju *ž* te u dobrome čuvanju jedinica starijega akcenatskog inventara i staroga akcenatskog mjesta. Nije, međutim, zanemariv ni udio štokavskih elemenata. Novoštokavski se utjecaj prepoznaje u ostvarivanju akcenatskih jedinica uzlazne intonacije, u redovitome zamjenjivanju prednjega nazala glasom *e*, odnosno u štokavskome refleksu skupine **st'*. Na morfološkoj se razini čakavskim elementima mogu smatrati puni infinitivi, čuvanje morfema *-nu-* kod glagola druge vrste te neke deklinacijske arhaičnosti (npr. nulti gramatički morf u genitivu množine). Ipak, i na morfološkom je planu štokavski udio znatan, a posebno dolazi do izražaja u nerijetkim potvrdama duge množine, u sinkretizmu dativa, lokativa i instrumentalna množine, u upotrebi

¹ Ovaj je rad sufinancirala Hrvatska zaklada za znanost projektom IP-2014-09-1946 (Dijalektološka i jezičnopovijesna istraživanja hrvatskoga jezika, voditelj: prof. dr. sc. Josip Lisac).

upitno-odnosne zamjenice *što* i u redovitome ostvarivanju dočetka *-(j)a* u glagolskome pridjevu radnom.

U leksiku je znatan romanski utjecaj (npr. *montûra*, *kâmara*, *famîja*), dok je udio leksema germanskoga (*šköditi*) i orijentalnoga postanja (*žigerica*, *ádet*) osjetno manji. Velik je broj leksema naslijeđen iz praslavenskoga leksičkog inventara (*nevîsta*, *svêkar*, *žük*). Čakavski je leksik dobro zastupljen (npr. *brîžan* 'jadan', *mîto* 'plaća', *živîna* 'stoka'), premda leksemi svojstveni najsjevernijim čakavskim govorima u Viru redovito izostaju. Osobito su brojni primjeri koji povezuju čakavske i zapadnoštokavske govore (npr. *čěšaň*, *dräga*, *küriti*).

U cjelini gledano, virski govor valja svrstati u čakavsko narječje, posebno s obzirom na činjenicu da u tu skupinu dijalekata proučavatelji često svrstavaju i idiome s manje čakavizama no što ih nalazimo na Viru.

Ključne riječi: čakavština, fonologija, leksik, morfologija, sintaksa, štokavština, Vir

1. UVOD

Dijalekatna je slika zadarskoga područja, promatrana i u povijesnoj i suvremenoj perspektivi, vrlo zanimljiva. Naime, nakon različitih neslavenskih idioma (usp. Brozović 1976) upotrebljivanih na tom području po dolasku Hrvata ono dobiva čakavsku jezičnu fizionomiju »pa su, dakle, čakavci na zadarskom terenu najduže kontinuirano nazočni, najprije neizdiferencirani a po prilici od 13. stoljeća kao govornici dvaju dijalekata, ikavsko-ekavskoga (srednjočakavskoga) i ikavskoga (južnočakavskoga)« (Lisac 1999a: 67–68). Takvo je stanje u određenoj mjeri zadržano do danas pa se ikavsko-ekavskim tipom govori od Dugoga otoka i Ugljana na sjever (s tim da su Cres i sjeverni Lošinj ekavski, a da je paški jugoistok ikavski), a ikavskim od Pašmana na jug (s tim da je Lastovo jekavsko, a Mljet i otoci pred Dubrovnikom štokavski). Od 16. stoljeća, međutim, na zadarsko područje u bijegu pred turskom opasnošću stižu »štokavci novoštokavske fizionomije, i to najprije štokavci ikavci iz zapadne Hercegovine a ubrzo zatim i štokavci ijekavci iz istočne Hercegovine« (Lisac 1999a: 68). U ratnim su zbivanjima 1995. g. potonji uglavnom napustili svoja staništa te ih danas samo manji broj obitava u selima zadarskoga zaleđa. U posljednjim su stoljećima novoštokavci ikavci pak u znatnoj mjeri proširili svoja prvotna staništa te danas »jako utječu prvenstveno na čakav-

ske kopnene govore«, a čak su i na otocima očiti »štokavski utjecaji na čakavske idiome, pa i pretežno štokavski identiteti ponedje« (Lisac 1999a: 68).

O utjecaju štokavaca ikavaca na čakavske govore zadarskoga područja može se čitati u brojnim radovima posvećenim opisu pojedinih govora toga područja ili pak jezičnoj situaciji na zadarskome području u cjelini. Spomena o tome ima već u poznatoj raspravi Milana Rešetara »Die Čakavština und deren einstige und jetzige Grenzen« iz 1891. g., u kojoj se ukazuje na znatnu poštokavljenost kopnenih govora zadarskoga područja te nabrajaju kopneni čakavski govori Novigrada, Vrsi, Privlake, Zatona, Petračana, Kožina, Dikla, Bibinja, Turnja, Biograda i Pakoštana (usp. Lisac 1999b: 79). Početkom druge polovice 20. st. radovima o kopnenim govorima na zadarskome području, i to ponajviše o biogradskom, novigradskom i ninskom, istaknuli su se Mate Hraste (1959, 1964), Vesna Jakić-Cestarić (1960a, 1966) i Ljubomir Maštrović (1955). Jakić-Cestarić istaknula se i proučavanjem otočkih čakavskih govora zadarskoga područja (1957, 1960b), kojima se puno bavio i Božidar Finka (1972), obrađujući dijalektološki Iž (1979), Dugi otok (1977, 1993), Pašman (1987, 1996), pa i dva kopnena govora, sukošanski (1989–1990) i biogradski (1990). U novije vrijeme govorima zadarskoga područja mnogo se bavio Josip Lisac, koji je obrađivao kopnene govore Privlake (1999b), Ražanca (2004) i Biograda (2014), otočke govore Iža (1999c), Pašmana (1997, 2001a, 2003b, 2004), Ista i Škarde (2010a, 2010b) te Dugoga otoka (2013), a autor je i nekoliko panoramskih prikaza jezičnoga stanja na zadarskome području u cjelini (1999a, 2001b). Paške govore sjeverozapadnoga makrosustava iscrpno je obradila Silvana Vranić (2002, 2011), dok je o dijalekatnoj pripadnosti govora jugoistočnoga makrosustava pisala Sanja Vulić (2002). O bibinjskome govoru pisao je Božidar Šimunić (1997, 2003, 2006), o pakoštanskome Marijana Tomelić Ćurlin (2006), o ražanačkome Josip Miletić (2008), o pridraškom govoru Ivan Magaš (2014), dok se istraživanjem ugljanskih govora u najnovije vrijeme bavi mladi istraživač Mislav Benić (2011a, 2011b, 2013, 2014). U proučavanju štokavskih ijekavskih (srpskih) govora zadarskoga zaleđa važno je mjesto Pavla Ivića (1987).

Zadarsko je područje i leksikografski uglavnom dobro obrađeno. Svoje rječnike, da spomenemo samo neke, imaju govori Sali (Piasevoli 1993), Kukljice (Marčić 2000), Rivnja (Radulić 2002), Poveljane (Tičić 2004), Kolana (Oštarić 2005), Iža (Martinović 2005), Ista (Smoljan 2013), Bibinja (Šimunić 2013), Brbinja (Rančić 2013), Škabrnje (Bašić 2013). Štokavsku zbirku riječi objavio je proučavatelj ninskoga govora Ljubomir Maštrović (1957). Vir je jedan od otoka zadarskoga arhipelaga, smješten uz jugozapadnu obalu otoka Paga. Početkom 20. stoljeća otok

je naseljavalo šestotinjak stanovnika, sredinom stoljeća brojka se popela na više od tisuću stanovnika, a prema posljednjem popisu stanovništva iz 2011. g. otok danas naseljava nešto više od tri tisuće stanovnika.² Od 1976. g. otok je spojen s kopnom mostom dugim 378 metara.

Govor otoka Vira, kako se vidi iz kratkog pregleda istraživanja govora zadarskoga područja, do sada nije bio predmetom sustavnoga dijalektološkog bavljenja. Takvo što iznenađuje, posebno kada se u vidu ima solidna dijalektološka obrađenost zadarskoga otočnog područja, a još i više kada se zna da je riječ o govoru smještenom na mjestu dodira štokavskih i čakavskih idioma. U ovom će se radu prikazati osnovne značajke virskoga govora, fonološke, morfološke, sintaktičke i osobito leksičke. Polazna je pretpostavka da u njemu, donekle kao i u drugim otočkim govorima zadarskoga područja, supostoje čakavski i štokavski elementi pa će se ovim istraživanjem pokušati utvrditi koliki je udio jednih, odnosno drugih te treba li na dijalektološkim kartama Vir označavati kao čakavski ili kao štokavski punkt.

2. METODOLOGIJA

Istraživanje je provedeno na temelju građe ekscerpirane iz korpusa koji čini četiristotinjak minuta diktafonskih snimki sedam izvornih govornika.³ Prigodom intervjuiranja ispitanika korišten je dijalektološki upitnik pripremljen za tu prigodu. Na temelju njega prikupljeni su podatci o fonološkim, morfološkim i leksičkim osobitostima virskoga govora. Sa svakim je ispitanikom snimljeno i po dvadesetak minuta slobodnoga govora, koji je potom uspoređen s podacima dobivenim upitnikom i na temelju kojega su analizirane sintaktičke osobitosti virskoga govora.

Sva su oprimjerenja akcentuirana, a uz pojedina se donose i gramatičke informacije (npr. A jd. *subòtu*; 3. l. mn. prez. *řžu*). Značenja oprimjerenja koja su manje prozirna donesena su u polunavodnicima (npr. *rána* 'hrana'; *tròbica* 'jetrica').

Osobitosti virskoga govora uspoređene su s odgovarajućim značajkama drugih mjesnih govora zadarskoga područja, a ondje gdje je to bilo moguće i potrebno,

² Podatci su preuzeti sa službenih mrežnih stranica Općine Vir (<http://www.vir.hr>; posljednji put konzultirano 25. lipnja 2015.).

³ Ovom prigodom zahvaljujemo svim ispitanicima koji su sudjelovali u istraživanju. U nastavku navodimo njihova imena i prezimena te godinu rođenja: Tomica Žepina (1925.), Joso Olić (1928.), Vido Budija (1944.), Marica Vučetić (1954.), Veselko Radović (1952.), Marica Radović (1955.), Rajko Radović (1966.).

rezultati dobiveni terenskim ispitivanjem smješteni su u širi kontekst čakavskih, odnosno štokavskih govora.

3. FONOLOGIJA

Samoglasnički se inventar virskoga govora sastoji od pet vokalskih jedinica i samoglasničkoga r:

i u
e o
a

Sve jedinice u samoglasničkom inventaru, kada su naglašene, mogu biti duge i kratke. Kada pak ne nose naglasak, samoglasnici su redovito kratki:

samoglasnik	naglašen		nenaglašen
	dug	kratak	
a	dân	päs	röžaci
e	mêso	žëti	ïžen
i	mísiti	vrîća	mläži
o	öcete	subötu	pãnov
u	mûž	vüna	gölub
r	cřkva	Uskřs	dřvã

Refleks je *jata* uglavnom ikavski: *uletïli*, *mlïti*, *brîg*, *nedïļa*, *vrîća*, *mísiti*, *grijati*, *mïsto*, *sïtiti*, *pöslï*. Ipak, zabilježeno je i nekoliko ekavizama i (i)jeka-vizama: *vöde* 'ovdje', *starešïna*, *sëno*, *po cësti*, *autoprévoznik*, *prösjek*, *súsjedi*, *sjëmenište*, dok se u imenicama *orãx*⁴ i *prãska* na mjestu nekadašnjega *jata* ostvaruje samoglasnik *a*.

⁴ Pojedini se ispitanici ipak sjećaju da se nekada na Viru govorilo *orïx*, dakle s ikavskim refleksom *jata*. Razumije se, *örax* je rezultat utjecaja, vjerojatno standardnoga jezika, ali ipak s virskom prozodijom. Napominjemo da u ovome radu foneme u oprimjerenjima bilježimo onako kako je to uobičajeno u suvremenoj literaturi, npr. *x* (*h*), *l* (*lj*), *n* (*nj*), *ž* (*dž*), *ž* (*d*).

Poluglas je u jakome položaju redovito dao *a*: *dân*, *päs*, 1. l. jd. prez. *san*, dok se u slabome položaju najčešće reducira: *mĭn*, *mĭnar*. Iznimaka ipak ima pa se tako u oblicima *maglâ*, *staklô* i *vâjk* slabi poluglas ipak reflektirao, također u *a*. Na jaku bi vokalnost mogli upućivati i oblici *päsic* i genitivni oblik *pasä* i *päsa*, no njih je, s obzirom na činjenicu da se slabi poluglas reducira gotovo u svim položajima osim u onima u kojima je vokaliziran i u drugim hrvatskim govorima, ipak vjerojatnim objašnjavati, barem znatnim dijelom, analogijom prema nominativnome obliku *päs*.

Prednji je nosni samoglasnik redovito dao *e*, dakle i onda kada se nalazio iza palatalnih *č*, *ž*, *j*: *jezik*, *mëso*, *počëti*, *näčëja*, *žëti*, *žëž*, *žëdan*. Stražnji je nosni samoglasnik, pak, redovito zamijenjen glasom *u*, i to u leksičkim i u gramatičkim morfemima: *rûka*, *gòlub*, A jd. *subòtu*, 3. l. mn. prez. *ÿžu*.

Slogotvorno se *r* čuva: *přst*, *křsni*, *gřditi*, dok se slogotvorno *l* redovito zamjenjuje glasom *u*: *sûnce*, *sûza*, *kûk*, *vûk*, *vûna*, *pûno*. Dakle, *r* može biti dugo.

Starojezični prijedlog *və*, koji je kontinuant praslavenskoga **wь*, dao je gotovo uvijek *u*: *u kûću*, *ÿzeja*, *unûk*, *ÿvik*, *Uskřs*. Prijelaz u *va* zabilježen je samo u primjeru *vâjk* (uz češće *ÿvik*), i to isključivo kod najstarijih ispitanika.

Samoglasnik se *o* pred nosnim suglasnicima često zatvara u *u*: *vagûn*, *ûn*, *ÿndašni*, *ÿnda*. Do zatvaranja, kako pokazuju i navedeni primjeri, obično dolazi onda kada se glas *o* nađe pred nosnikom u inicijalnoj poziciji. U ostalim pozicijama zatvaranje uglavnom izostaje: I jd. *nogôn*, *möskon*; D jd. *drâgon*; L jd. *u cilon*. Vokalske su redukcije vrlo rijetke i ograničene su uglavnom na aferezu, odnosno ispadanje samoglasnika na početku riječi: *vâko*, *nâko*, *vô*, *nô*, *nôga* ‘onoga’, *tröbica*. Sinkope, odnosno ispadanja samoglasnika u sredini riječi, vrlo su rijetke: *ÿjtro* (< *ÿjutro*), *vîte* (< *vidte* < *vidite*). Vrijedi spomenuti i tzv. *allegro*-oblike, tj. oblike skraćene zbog brza izgovora i česte upotrebe (usp. Ćurković 2014: 50): *ne mōš*.

Suglasnički inventar virskoga govora čine 24 fonema:

Šumnici

p	b	f
t	d	
c		s z
ć	č	
č		š ž
k	g	x

Sonanti

v		m
l	r	n
j	ĭ	ń

Glas *x* na apsolutnome se početku riječi uglavnom reducira: *râst* ‘hrast’, *rániti* ‘hraniti’, 3. l. mn. prez. *řvľu se* ‘hrvaju se’, *öcete*. U ostalim se položajima ili čuva (npr. *júxa*) ili pak zamjenjuje glasovima *v* i *j* kao u sljedećim primjerima: L jd. *po řľjovu, kűvati, krűv, ũvo, pãzuv* (uz *pãuz*), *mãćija* ‘maćeha’. Kod najstarijih ispitanika nije rijetko zamjenjivanje *x* bezvučnim velarnim okluzivom *k*: *siromãk, siromãkov, ik, řík, mlãdik*. Ipak, glas *x*, koji je inače, jednako kao i glas *f*, uobičajen u idiomima pod jakim stranim utjecajem (usp. Lisac 2003a: 21), u čitavome se nizu primjera čuva kod svih ispitanika pa njegov položaj u suglasničkome sustavu virskoga govora ipak nije upitan: *řpãxer, xódalica, júxa, örax, ũtixa*. Takvo stanje na tragu je stanja u većini čakavskih govora, koji, općenito govoreći, dobro čuvaju fonem *x*, premda on u znatnome broju primjera i izostaje (usp. Lisac 2009: 21).

Glas *f* dobro se čuva: *řřgati, řrãtar, Frãne*, a obično se ostvaruje i na mjestu suglasničke skupine *xv*: *pořãliti, nafãliti, fála* (ali: *uvãtija*). Zamjenjivanje nekim drugim glasom, u ovom slučaju sonantom *v*, zabilježeno je samo jednom: *vrižidër*. U cjelini gledano, takva je situacija zabilježena i u većini drugih govora čakavske fizionomije, u kojima se fonem *f* također uglavnom ne supstituira nekim drugim fonemima (usp. Lisac 2009: 21).

Zvučna se palatalna afrikata *ř* zamjenjuje zvučnim frikativom *ž*: *žëp, narãnža, svidöžba, řľgerica* pa u sustavu postoji samo jedan par palatalnih afrikata – *ř* : *ć*, s tim da se potonji fonem realizira kao [ć], a ne kao čakavsko [t’] ili [č].

Vrlo česti adrijatizam u čakavskim govorima, zamjenjivanje fonema *ľ* fonemom *j*, u virskome govoru gotovo u potpunosti izostaje: *ľűdi, nedľļa* itd. Zamjena je zabilježena tek u posuđenome leksemu *fãmija*.

Dočetno se *ľ* uglavnom redovito zamjenjuje glasom *a*: *kűpija, morãja, prikűnuja, vűka, tűka, posã, kotã, žműja, tiněja* itd. Pritom se, kako je vidljivo iz navedenih primjera, između samoglasničke osnove i završnoga *a* (< *ľ*) ponekad interpolira fonem *j*. Čini se, međutim, da njegovo interpoliranje nije sasvim proizvoljno. Naime, *j* se interpolira u onim slučajevima u kojima se ispred dočetnoga *a* (< *ľ*) nalazi vokal različit od *o* koji nije postao od poluglasa: *morãja* (< *moral*), *imãja* (< *imal*), *rãdija* (< *radil*), *žműja* (< *žmujja*), *műja* (< *műl*), *kűseja* (< *kisel*). Kada je pak pred dočetnim *a* vokal nastao vokalizacijom poluglasa, a to je u virskome govoru redovito *a*, interpolacije nema: *kotã* (< *kotãľ*), *posã* (< *posãľ*), *pěka* (< *pekãľ*), *döša* (< *dořãľ* < *dořãďľľ*), *grűza* (< *grizãľ*). U položaju iza vokala *o* dočetno je *ľ* uglavnom redovito otpadalo: *vô, kaciô, sô, stô*.

Protetsko je *j* zabilježeno samo u prilogu *jöpe*.

Prezentska je osnova glagola *mōci* (< **mogti*) često rotacirana, odnosno međusamoglasničko je *ž* u njoj zamijenjeno glasom *r*, koji je analoški prenesen i u oblik 3. lica množine. Analogijom i promjenom tipa adrijatizma objašnjava se i nastavak *-en* u 1. licu jednine (*mōren*). Puna je prezentska paradigma glagola *moći*, dakle, sljedeća: *mōren*, *mōreš*, *mōre*, *mōremo*, *mōrete*, *mōru*. Treba, međutim, istaknuti da nisu sasvim rijetki ni oblici sa sačuvanim međusamoglasničkim *ž*: *mōžeš*, *mōže*, *mōžete*, *mōžemo*.

Stare su inicijalne suglasničke skupine *čr-* i *čr-* zamijenjene skupinama *cr*, odnosno *cr-*: *cřv*, *cřnřka*, *cřpřna*, *cřva*.

Dočetno se *-m* u virskome govoru, kao i u čakavskome sustavu u cjelini te u mnogim nečakavskim govorima uz jadransku obalu (usp. Lisac 2003a: 54, Lisac 2009: 21) zamjenjuje glasom *-n*, redovito u nastavcima i u nepromjenjivim riječima, dakle ipak nalazimo u nominativu jednine *dřm* ili *dřm*, prema tomu prozodijski dubletno. Zamjena je zabilježena u glagola u 1. licu jednine prezenta: *rădin*, *poglědan* – u imenica u I jd.: *řăkon*, *za stolön*, *turřzmon*, *mōskon* – u pridjeva u D, L i I jd. *drăgon*, *vědrin* – u zamjenica u L i I jd. *o tön*, *ř nön* – u brojeva: *sědan*, *ösan*.

Praslavenski su glasovi **d'* i **t'* dali uglavnom dosljedno *ž*, odnosno *ć*: *mežă*, *mlači*, *prôže*, *žêž*, *nôć*, *küća*, *nesrića*. Jedinu zabilježenu iznimku predstavlja oblik *göspoja*, u kojem se na mjestu **d'* pojavljuje refleks *j*. Sekundarna se skupina *daj* dosljedno reflektirala u *ž*: *röžak*. Primarna je praslavenska skupina **zd'* u jedinome primjeru u kojem se u virskome govoru ostvaruje prešla u *žž*: *možžâne*. Primarna suglasnička skupina **st'* uglavnom daje *št*: *štăp*, *dvöřište*,⁵ *gödište*, *güşterica*, *klišta*, *priřtřci*. Taj prijelaz svjedoči, dakle, o snažnome novoštokavskom utjecaju, dok spomenuti primjer *možžâne* govori o nekadanjem virskom šćakavizmu, budući da su primjeri tipa *klišća* i *možžâne* podudarni. Lako je razumjeti da su vrlo frekventne riječi, kao *štăp*, stigle s novoštokavskim utjecajem, dok je u rjeđem primjeru *možžâne* očuvano starije stanje. Kod glagola *iskati* u prezentu je suglasnička skupina **sk'* dala *šč*: *iřćen*, *iřćeš*, *iřće*... Sekundarni su skupine *zdaj* i *staj* dale *zj* (npr. *grözje*, *gözje*), odnosno *šč* (npr. *liřće*, *koščön*).

U glagolu *rěsti* i njegovim izvedenicama zabilježeni su oblici s prijevornim likom *e*: *zarěsti*, 3. jd. prez. *rěste*, 3. mn. prez. *uzrěstu*, *narěstu*. Isti je prijevorni lik zabilježen u imenici *rěbac* 'vrabac', dok u glagolu *krăsti* i njegovim izvedenicama

⁵ Na Viru je, doduše, uobičajenije *dvör*, a primjer *dvöřište* ovdje je naveden samo kako bi se pokazao refleks praslavenske skupine **st'*.

izostaje. U imenici *gròb* prijevoj uglavnom izostaje, a samo je u najstarijih ispitanika zabilježeno *grèb*.

Dočetni se zvučni suglasnici ne obezvučuju: *gròzd*, *nòž*. U dvosložnim i višesložnim riječima dočetni suglasnici mogu otpasti: *jòpe*, *màte*, *ùveče*.

Praslavensko je inicijalno **wbś-* najčešće premetnuto pa nalazimo primjere tipa *svàko*, *svè*, *sùgdi*, *sàku*⁶, a jedino se u nominativu jednine muškoga roda zamjeničkoga pridjeva pojavljuje nepremetnuto *vàs*.

Sonant *v*, kao i u mnogim čakavskim govorima (usp. Lisac 2009: 22), nerijetko ispada u suglasničkim skupinama: *sùgdi*, *srbī*, *gòzje*, *Prìlaka*. Pojednostavnjivanje ispadanjem zabilježeno je i u drugim tipovima suglasničkih skupina: *tìca*, *dī*, *nīko*, *kò*, *čer*, *šenica*. Slijed dvaju nosnih glasova obično se razrješava disimilacijom: *gùmlo*, *dīmłak*. Osim kontaktne, zabilježeni su i primjeri distantne disimilacije, i to u primjerima *lèbra*, *blagosóvnica* 'blagoslovljena sirnica'. Jednačenje po mjestu tvorbe nerijetko se provodi i u *sandhi*-položaju: *š nòn*, *š nìma*, *š čeràn*. Distantna jednačenja po mjestu tvorbe nisu sasvim česta, ali ih ipak ima: *miñúr*, *čvřčak*. Kod jednačenja po zvučnosti prvi se član skupa uvijek prilagođava drugomu (npr. *rèbac* – *rèpca*), tako i u primjeru *mòzak* – *mòska* – *s mòskon*. Druga se palatalizacija često ne provodi: *rúki*, *pétki*, *nogī*, *Amèriki*, u *Prìlaci* premda ima i dosta primjera u kojima je redovito ili neredovito provedena: *ròžaci*, *ùnuci* i *ùnuki*, *mòmci*. U instrumentalu jednine imenica muškoga i srednjega roda te u množinskim padežima imenica s produženom osnovom ne provodi se prijeglas: *ùlon*, *stricon*, *kľúcon*, *mīšon*, *nóžon*, *múžon*, *jéžon*.

Stare su jezične osobitosti u virskome govoru (kao i u mnogim drugim idiomima) ponajbolje očuvane u akcentuaciji, u kojoj se lako prepoznaju mnoge konzervativne čakavske značajke. Doduše, u Viru se danas više ne čuva stari troakcentni sustav (*à*, *á*, *ã*), ali se čuvaju svi naglasci koji su taj sustav činili, a u znatnoj je mjeri očuvano i staro mjesto naglasaka. Uz spomenuta tri naglasaka u virskome govoru još dolaze i novoštokavski naglasci (*à* i *á*), i to, kao i u susjednoj Privlaci (usp. Lisac 1999b: 82), kratkouzlazni rijetko, a dugouzlazni često. Prednaglasnih duljina nema, a zanaglasne se pojavljuju iznimno.

Staro je akcenatsko mjesto, kako smo istaknuli, u dobroj mjeri očuvano. Kratkosilazni se naglasak tako dobro čuva na posljednjem otvorenom slogu: *nogã*, *sedlò*, *caklò*, A mn. *koñě*, L jd. u *maglī*, dok se s posljednjega zatvorenog sloga

⁶ U premetnutoj skupini ponekad dolazi do ispadanja sonanta *v*, kako se može vidjeti iz primjera *sùgdi*, *sàku*. Ispadanje glasa *v* u suglasničkim skupinama zabilježeno je i u nekim drugim primjerima. O tome vidi niže.

prenosi samo onda kada mu prethodi duljina: *Božić, Uskrs, gláva, križa, vino, rána* 'hrana', *rúka*. Staro je akcenatsko mjesto, kada je u pitanju kratkosilazni naglasak, dobro očuvano i na središnjim slogovima trosložnih i višesložnih riječi: I jd. *s ditèton, napiti, oženili, nevista*, osim u slučajevima kada je pred naglašenim slogom bila nenaglašena duljina. U tim je slučajevima prebacivanjem naglasaka na prednaglasnu duljinu uglavnom redovito dobiven dugouzlazni naglasak pa je tako, primjerice, od *rāditi* dobiveno *ráditi*, od *živiti* *živiti*, a od *kāditi* *káditi*.

Akut dolazi u genitivu i instrumentalu jednine imenica ženskoga roda naglasnih tipova *b* i *c* (*čerē, dicē, čerōn*), u prezentu (*zovēmo, srbī*), a često se pojavljuje i kao rezultat duljenja pred sonantom (*vānka, jāńca, palēnta*). Duljenja pred sonantom nisu, međutim, provedena dosljedno, a kada i jesu provedena, rezultat može biti i dugosilazni akcent. Tako u Viru obično dolaze primjeri *dīm* i *kōń*, premda se, doduše rjeđe, mogu čuti i primjeri s dugosilaznim akcentom - *dīm*, odnosno *kōń*. U znatnome je broju primjera, poglavito kod mlađih ispitanika, akut zamijenjen dugosilaznim naglaskom: *soļōn, krvļōn, nogōn, čerē, divōjka, jāńci* (uz spomenuto *jāńca*), *četresēt*.

Povlačenjem kratkosilaznoga naglasaka na prethodni slog u nekim je riječima dobiven kratkouzlazni naglasak. Uglavnom je riječ o primjerima koji u virskome govoru funkcioniraju kao dublete, tj. pojavljuju se uz primjere s neprebačenim naglaskom, pa se kratkouzlazni naglasak može smatrati marginalnom jedinicom u naglasnome inventaru: G jd. *pāsa* i *pasā, tāraca* i *tarāca, dōlaziti* i *dolāziti, ušiman* i *ušīman, svōjiman, unučad*.

Vidjesmo, u izvorno dugome slogotvornom *r* uglavnom ne dolazi do kraćenja pa su tako potvrđeni primjeri: L jd. u *čfkvi*, A jd. *čfkvu, kf̄v*, G jd. *čtvftoga*.

Prednaglasne se duljine, kako je već istaknuto, u virskome govoru ne pojavljuju. Neke su od njih jednostavno skraćene: *ovcā < ōvcā*, a većina ih je, kako smo već vidjeli, uklonjena povlačenjem naglasaka na prednaglasnu duljinu: *rúka < rūkā, križa < križā, gláva < glāvā*. Zanaganasne su duljine gotovo uvijek skraćene: I. jd. prez. *řžen*, I mn. *s vōlin, unučad, ū cilo*, G mn. *pāńov, gōlub*, G mn. *lūdi*. Malobrojne potvrde pronađene su u primjerima u kojima je došlo do prebacivanja akuta ili dugosilaznoga naglasaka na prednaglasnu kračinu: G jd. *vōdē* (uz uobičajenije *vodē/vodē*), *dēvēti*.

Prebacivanja na proklitiku nisu sasvim rijetka: *ū oči, ū polju, nā sunce, ū brdu, nā noge, nā glavu, ū zrak, ū grad*, premda, razumije se, ima mnogo primjera u kojima ne dolazi do prebacivanja: *pod kōru, u Zādru, na lāganøj, na kũci, u vātru, na brōd, na bōće, u šūmu*.

4. MORFOLOGIJA

Jednosložne imenice muškoga roda obično imaju kratke množinske oblike: *svàti, stríci, mlíni, zèci*. Ipak, nisu sasvim rijetki ni oblici s proširenom osnovom: *Tòrovi, sìnovi, listovi, snòpovi, kùmovi, kàrovi, pòslovi, kùkovi*, a u nekim je riječima primjetno kolebanje između kratkih i dugih oblika, npr. u primjerima *vùci, vùkovi*. Dakle, tu su kratke množine rjeđe nego u tipičnim čakavskim govorima, češće no što je obično u ikavaca novoštokavaca.

U genitivu množine imenica svih triju rodova uglavnom se na kraju pojavljuje nulti gramatički morf s tim da imenička osnova može biti produljena sufiksom *-ov-*: *ní bilo dǫv, pùno gòdin, ní imàja nòvac, drùgi nácin balòt, pùno màćak, kod ovàc, pùno kokòš, ìma dućànov, bez mužòv, dví-trí ìlade pàňov, kod prìjateļov* itd. Znatno je rjeđi nastavak *-i*: *pùno cǫvi, dèse mètri, dòsta lúdi, ìladu ì po kvadràti, dvàdeset mârki*, dok se nastavak *-a* pojavljuje samo iznimno, i to uvijek uz stariji nulti gramatički morf: *dèse stòlova* (uz *stòlov*), *kòru od kumpírā* (uz *kumpírov*), *ìzmet od kràva* (uz *krāv*). Sasvim se rijetko pojavljuje i nastavak *-iju*: *prstìju*.

Nastavci množinskih dativa, lokativa i instrumentala u imenica izjednačeni su, i to u nastavcima *-in/-an*, odnosno *-iman*, s pridodanim naveskom: *po lèbrin, po lúdin, u Vřsin, s Povlāncin, k ovcàn, na kòstin, u nòvcin, u rukàn, po kùćan, s ćeràn, na gàleban, s vòlin, s tovarin, očìman, po ušìman, sa prstìman*.

U imenica ženskoga roda primjetan je snažan utjecaj *e*-deklinacije na *i*-deklinaciju. Imenica *ćer* tako je u potpunosti preuzela nastavke *e*-deklinacije: G jd. *ćerē* (uz češće *ćerē*), D jd. *ćerì*, I jd. *ćerôn*. Kod drugih se pak imenica koje su se izvorno sklanjale po *i*-deklinaciji spomenuti utjecaj očituje ponajprije u preuzimanju jedninskoga instrumentalnog nastavka imenica *e*-deklinacije: *krvìon, noćôn, koščôn*.

Upitno-odnosna zamjenica za živo glasi *ko*: *Kò bi tó bija prigrìšija!*, a za neživo *što*: *Štò ću drùgo?; Nègo štò!; Štò će biti, nè znamo*. Slična je situacija i u susjednim govorima Privlake (usp. Lisac 1999: 82) i Poveljane (usp. Vranić 2002: 31), a tako je i kod mnogih drugih čakavaca pod snažnim štokavskim utjecajem (usp. Lisac 1999: 82). Od neodređenih su zamjenica za neživo zabilježene *nìšta, ìšta i nèšto*, a istu zamjeničku osnovu prepoznajemo i u priložima *zàšto i pòšto*. U genitivnim se oblicima upitno-odnosne zamjenice *štò* te neodređenih zamjenica od nje izvedenih redovito ostvaruje završetak *-čeg*: *nìčeg*.

U instrumentalu zamjenica *mì* i *vì* dolaze oblici *nàmin, vàmìn*, dakle sa starim instrumentalnim nastavkom, kojemu je, kao i u dativu, lokativu i instrumentalu

imenica, pridodan navezak *n*. Rjeđe se pojavljuje noviji završetak *-an* (*nãman*), koji je redovit u instrumentalu zamjenica za 3. lice množine: *nãman*.

Praslavensko je **wьsъ*, kako smo već istaknuli u poglavlju o fonologiji, obično premetnuto pa u virskome govoru nalazimo zamjeničke pridjeve tipa *svŕ*, *svě* itd. Samo se u nominativu jednine muškoga roda, kako je već istaknuto, ostvaruje nepremetnuto *vãs*.

Kod pridjeva razlika između određenih i neodređenih oblika sačuvana je samo djelomično, tj. u znatnoj mjeri prevladavaju određeni oblici: *Āli bi pečěnoga jãnca*. Neodređeni se oblici, kao i drugdje u čakavštini, najbolje čuvaju u nominativu jednine muškoga roda, i to posebno u funkciji imenskoga predikata: *Otãc mi je bŕija sprětan za òrañe*. U ostalim se padežima neodređeni oblici pojavljuju znatno rjeđe, npr. *Ājme věluka grãda!* (uz uobičajenije *Ājme vělukog grãda!*).

U zbirnim brojevima redovito dolazi sufiks *-er(o)-*: *čětvero*, *pětero*, a u brojevnim imenicama sufiks *-oric(a)*: *čětvorica*, *petorica*.

Infinitivi su u virskome govoru uvijek puni: *pobŕgnuti*, *nãci*, *kãditi*, *sŕtiti*, *rãditi*, *spãvati*, *prãti se* itd., a redovito dolaze i uz glagole kretanja: *põšle su stãti cã*, *išli su iskãti*. Takvo je stanje karakteristično za čakavske govore zadarskoga područja (usp. Lisac 1999c i Lisac 2010a), dok novoštokavci ikavci obično imaju okrnjene infinitive.

U prezentskim se oblicima glagola *ići* analogijom prema prezentskim oblicima glagola tipa *naći* redovito ostvaruju oblici *ŕžen*, *ŕžeš*, *ŕže...* Morfološkom analogijom, kako je već istaknuto, objašnjava se i oblik 1. lica jednine prezenta glagola *mõći - mõren*.

U glagola *i*-tipa (*nosŕiti*, *rãditi*, *dolãziti*) u 3. licu množine prezenta redovito se ostvaruje nastavak *-u* koji je analoški prenesen iz prezenta glagola *e*-tipa (*reći*, *pisati*): *živu*, *rãdu*, *sũšu*, *nõsu*.

U glagola 1. vrste s korijenom na velarni suglasnik korijenska je morfemska varijanta sa završetkom na palatalni suglasnik analoški prenesena i u 3. lice množine: *vũču*, *pečũ*, *tũču*, *rěču*.

Glagoli druge vrste uvijek čuvaju sufiks *-nu-* u oblicima tvorenim od infinitivne osnove: *privrñula*, *otkñnula*, *okrěnulo*, *pogñnula*, *zõvnuti*. Takva je situacija i u drugih čakavaca na zadarskome području (usp. Lisac 1999c: 92-93; Lisac 2010a: 126-127), dok je u ikavaca novoštokavaca i tamo gdje je njihov utjecaj jak često *-ni-*. Zanimljivo je da su u virskome govoru u drugu vrstu prešli i neki glagoli prve vrste koji prezentske oblike tvore pomoću sufiksa *-n-* (npr. *pobŕgnuti*), kao i neki glagoli četvrte vrste s infinitivnom osnovom na *-ni*: *promĩnuti*, *izmĩnuti*, *namĩnuja*.

Imperfektni oblici nisu zabilježeni, a aoristni dolaze vrlo rijetko: *òde, òsta*.

U kondicionalnim se oblicima u funkciji pomoćnoga glagola ne pojavljuju posebni oblici glagola *biti* (*bin, biš, bi...*), koji su karakteristični za mnoge čakavske govore, već je oblik *bi* iz 3. lica jednine i množine poopćen u svim licima: *boculàji bi se isìkli nóžon; u kùci bi se napravija kríž; mî bi išli*.

Futur drugi obično se tvori od svršenoga prezenta glagola *biti* i infinitiva: *bùden íci, bùdeš íci, bùden znàti*. Rjeđe su potvrđeni oblici tvoreni pomoću glagolskoga pridjeva radnog: *bùde interesíralo, bùde spàvala*.

5. SINTAKSA

Instrumental sredstva obično dolazi bez prijedloga, a instrumental društva s prijedlogom: *onì bi dolàzili o svèton Ánti kajìcin, boculàji bi se isìkli nóžon, žèlo se sýpon, ún ti je s bàbon žívija, já san pùno s ñima rádija*. Odstupanja su rijetka, ali ih ipak ima pa instrumental sredstva može doći i s prijedlogom: *odotùda smo se svì snabdijèvali s vodôn, iša je s gajèton vāditi sabùn*.

Romanska konstrukcija ‘*od* + genitiv’ pojavljuje se razmjerno često u službi nesročnoga atributa: *màte od popà, síćan se kòlov od kàra, zàdnica od mládoga gùdića, kòra od kumpírà, izmet od kràva, júxa od bakalàra, na gránan od cýnike*. Znatno je rjeđa druga romanska konstrukcija – ‘*za* + infinitiv’: *kùća za prodàti*.

Uz brojke *dvà, trí* i *četìri* ostvaruje se poseban, petnaesti padež: *trí sestřè, dvà bràta, trí stòtine, dvà ùva, dvà sína, dví stràne, dví cère, trí-četìri gòdine, dvà dâna, trí bunàra, trí vagúna*, koji ne treba identificirati s genitivom jednine u muškom i srednjem rodu, odnosno nominativom, akuzativom i vokativom množine u ženskome rodu, kako se to u literaturi nerijetko čini. Drugačija je situacija s imenicama koje dolaze uz brojke već od *pét*. Uz njih se, naime, redovito ostvaruje genitiv množine: *dví-trí òlade pàñov, pét cèr, dèse mètri, dvàdeset mârki*.

Uz glagole koji označavaju udaljavanje od mjesta radnje obično dolazi prilog *ćà*: *pòšle su stàti ćà, pòša san ćà, iša san ćà, bžì ćà*.

6. LEKSIK

Očekivano, leksički inventar virskoga govora obilježen je znatnim romanskim utjecajem, što je tipično za govore čakavske fizionomije (usp. Lisac 2009: 17), a

i za druge govore uz obalu. U Viru tako nalazimo tipične romanizme *šoldi*, *ûra*, *paričati*, *montûra*, *portafòj*, *pijät*, *kàmara*, *famiĵa*, *cùkar*, *fumäti*, *šetemâna*, *katrîda*, *cimîtar*, *kužina* itd. Romanskoga je postanja i leksem *bragëše* ‘gaće’. Zabilježen je i leksem *pašabrôd*, u značenju ‘cjediljka’, koji je karakterističan i za druge čakavske govore zadarskoga područja te za hrvatske uzvorske govore općenito (usp. Lisac 2010a: 129). Uobičajen je u virskome govoru leksem *fřmënta* ‘kukuruz’. U značenju ‘prozor’ redovito je *balkûn*, dok leksem *požô* dolazi u značenju ‘balkon’. Romanski se utjecaj prepoznaje i u leksemima *fiļôco*, odnosno *kumpâre* sa značenjima ‘kumče’, odnosno ‘kumčetov otac’. *Badiļ* dolazi vrlo često u značenju ‘lopata’, a *capûn* u značenju ‘mašklin’.

Znatno su rjeđi leksemi orijentalnoga podrijetla. Čestotom uporabe među njima se izdvaja tek leksem *dućân* u značenju ‘trgovina’. Nije sasvim rijedak ni turcizam *žigerica* ‘jetra’, premda je na Viru uobičajenije *tròbica*. Leksem *âdet* ‘običaj’ gotovo je u potpunosti iščeznuo iz virskoga govora pa ga se danas sjećaju tek najstariji Virani. Germanizam *škòditi* zabilježen je u očekivanom značenju ‘štetiti’.

Osim leksema stranoga podrijetla znan je broj leksičkih jedinica u virskome govoru naslijeđen iz praslavenskoga leksičkog inventara. U značenju ‘riječ’ tako se redovito ostvaruje *besîda*, a sasvim je uobičajen i leksem *čovik*. Redovito se rabi rodbinsko nazivlje praslavenskoga podrijetla: *nevîsta*, *svëkar*, *dîver*, *zâva*. Istoga je podrijetla i leksem *vlâsi* ‘kosa’, koji se »u različitim fonološkim inačicama rabi (...) i inače u čakavštini i kajkavštini, a ponegdje i u hrvatskoj štokavštini, npr. u Dubrovniku« (Vulić 2014: 26). Virskomu je govoru svojstven i leksem *žîk* ‘gorak’, također praslavenskoga postanja, koji je uobičajen u kajkavskim i sjeverozapadnim čakavskim govorima (usp. Vulić 2014: 29).

Pogledamo li leksičko stanje u čakavštini u cjelini, lako ćemo razumjeti da na Viru ne nalazimo primjere koji uglavnom dolaze samo u najsjevernijim čakavskim govorima, a nema ih u štokavštini, pa uglavnom ni u slovenskom jeziku. Tako na Viru ne srećemo *ar*, *ač* ili slično u značenju ‘jer’, ne nalazimo *kotiga* u značenju ‘podsuknja’, ne nalazimo *lastiv* u značenju ‘laskav’ pa ni *tuk* ‘mast’, ‘masnoća’ ili slično, koji leksem dolazi u nekoj mjeri sve do zadarskoga područja.

U čakavštini ima dosta riječi što se značenjem često razlikuju od onih u štokavštini, a u tom kontekstu virska je situacija vrlo zanimljiva. Npr. riječ *brîžan* u čakavštini obično znači ‘jadan’, u štokavštini ‘zabrinut’. Zanimljivo je da na Viru *brîžan* znači ‘jadan’, kao u mnogih drugih čakavaca, dok npr. u Bibinjama znači i ‘jadan’, ali i ‘zabrinut’, uz još neka slična značenja. Zanimljivo je da kolanski rječnik donosi samo značenje ‘zabrinut’.

Virski govor ima tipično čakavsko značenje riječi *koštica*, značenje 'gležanj', dok je tipično štokavsko značenje 'mala kost'. Riječ u čakavaca, naravno, obično glasi *košt'ica*, međutim, i u štokavaca i u čakavaca često ta riječ znači 'mala kost', 'zglob između stopala i potkoljenice' te 'tvrđi dio ploda'. No na Viru za tvrđi dio ploda dolazi *bôbica*, kao u Poveljani, u Roveriji ili u Dračevici.

Na Viru *mîsečina* znači 'mjesečeva svjetlost', *mîsec* je 'dvanaestina godine', a tako je i u mnogih drugih čakavaca i štokavaca. Tek ponegdje (Bibinj, Vrgada, Mrkoči) *mîsec* znači i 'mjesečina', a i *mîsečina* iznimno ima značenje 'Mjesec'.

Riječ *mito* u raznim sjevernijim čakavskim govorima znači, uz uobičajeno značenje, još i 'plaća' ili 'nagrada', a tako je i na Viru (*mîto*). U istarskim govorima *mito* znači i 'dio pšenice koji ide mlinaru za plaću' (Roverija), odnosno 'brašno koje se ostavlja mlinaru kao plaća za mjerenje' (Mrkoči).

Poznato je da u slovenskom, u kajkavskom i u sjeverozapadnom čakavskom dolaze primjeri tipa *xlapac* (čakavski), *xlapec* i sl. Riječ je o čakavskim primjerima iz Istre, Rijeke i s otoka Cresa u značenju 'sluga'. Dakle, takvih primjera nema na Viru, ali ima *klâpac* 'pubertetlija, adolescent'. Takvi ili slični primjeri zabilježeni su u blizini Zadra (Bibinj, Sali, Kolan, štokavska Škabrnja), a tako je i među štokavcima ikavcima u Lici, u zapadnoj Hercegovini, pa i u Slavoniji, s različitim refleksima *jata*, također među bačkim Hrvatima. Tu se, dakle, radi o prijelazu *xl > kl*.

Prilog za mjesto *sîmo* dolazi u virskom govoru, a u čakavštini u mnogim govorima od Istre (u ekavskom Labinu i ponegdje drugdje govori se *semo*) do južnočakavskih idioma, a javlja se i u dijaspori. Rjeđe dolazi ta riječ u štokavaca, a vrlo je obična u kajkavaca, npr. *sim* u Varaždinu. U štokavskom jekavskom Dubrovniku bilježeno je *sjemo*, a osim u starih pisaca, *sjemo* dolazi i među mlađim autorima, kao što su Stanko Vraz i August Šenoa.

Sami čakavci na sjeverozapadu i danas govore *dišati* u značenjima 'vonjati', 'mirisati', 'zaudarati'. Međutim, mnogi čakavci, pa i oni na sjeverozapadu, imaju (i) *voňat(i)*. Na Viru je *voňati*, kao u Bibinjama, u Salima, u Poveljani. I u Dubrovniku je *vòňat*.

Sjeverozapadni čakavci za zmiju kažu *gad* i *kačka*, dok je južnije *gujina* i *zmi-ja*. Na Viru govori se *gùjina*, barem u starijega svijeta.

Viran kažu *žêlud* u značenju 'žir', a tako ili slično je i u mnogih drugih čakavaca od sjeverozapada (npr. *želút* u Draguču na istarskome području), preko zadarskoga područja (Iž: *žêlûd*) do jugoistoka, a i štokavci često imaju *žêlûd* (zapadna Hercegovina) ili *žêlûd* (Imotski). *Želud* čitamo i u starih Dubrovčana. Na čakavskom sjeverozapadu *žir* znači 'voće' ili 'voćka'.

Na sjeverozapadu čakavci kažu *galboko* (Beli na Cresu), *galbok* (Unije) i slično. Na Viru je *dumbòk*, a tako ili tomu slično je i drugdje na zadarskome području.

Na Viru govori se *pīvac*, a tako je po prilici u mnogim govorima od Senja do čakavskoga jugoistoka, s tim da krajnji jugoistok ima *kokot*. Od Istre do Vrgade javlja se *petex*, a tako je često i kod kajkavaca. Zanimljivo je stanje u Povoljani i u Kukljici jer je tamo *pīvāc*, ali *petēšiti se* 'junačiti se'. Na Ižu je *pētex*, ali *petexāti* 'oplođivati'. Na Ižu postoje i *petelīne mīse*, 'predbožićne mise', u Salima *petelīnske mīse*.

Stanoviti dio čakavaca govori *višt'a*, *viška* ili slično, međutim, Vir ima *štrīga*, poput mnogih drugih čakavaca od Istre do čakavskoga jugoistoka, gdje na Braču srećemo i riječ *štrīnga* i riječ *višt'ica*.

Leksem *besīda* 'riječ' govori se na Viru, kako smo već rekli, a isto tako glasi od sjeverozapadne do jugoistočne čakavštine (Pićan, Mrkoči, Roverija, Funtana, Kolan, Povoljana, Sali, Kukljica, Ošljak, Rivanj, Bibinje, Ždrelac, Vrgada, Zlarin, Bol, Brusje). Naravno, i *beseda* je dobro zastupljen primjer.

Virani kažu *slīpo òko* 'sljepoočnica', kao i mnogi čakavci i zapadni štokavci; ne kažu *škrañ*, *škraña* ili slično, kako kažu istarski i kvarnerski te pelješki čakavci.

Virsko *živīna* znači 'stoka', po prilici kao i drugdje u čakavštini (Istra, Dobrinj, Brinje, Bibinje, Blato na Korčuli, Viganj na Pelješcu itd.).

Virani kažu *živòt* i u značenju 'tijelo', kao i mnogi drugi čakavci i kajkavci, pa i poneki štokavci, ali je u štokavaca obično akcent drugačiji, npr. *život*.

Zanimljiv je virski primjer *zajāti* zbog značenja 'otjerati stoku na pašu'. Dodajemo da u Bibinjama *zajāti*, među ostalim, znači 'odagnati', 'odvesti stoku na pašu, kući', a i u splitskom Velom varošu zabilježeno je i značenje 'otjerati blago na pašu ili s paše'.

Razumije se, virski govor obiluje riječima što povezuju čakavske i zapadno-štokavske govore. Takav je npr. leksem *čēšañ*. Upravo se tako izgovara i u Bolu na Braču, dok je u Senju *češañ*. Bibinjsko je *čēšañ* 'dio glavice bijeloga luka'. Kao i drugi čakavci i zapadni štokavci, i Virani kažu *dràga* 'dolina'. Oni kažu i *grēn*, kao i mnogi čakavci od sjeverozapada do jugoistoka. No na Vrgadi dolazi i *grēden*, kao kod nekih štokavaca, na Žirju *gređin*. Virski je i primjer *jūr* 'već', prisutan svagdje u čakavštini. Također Virani kažu *klobùk* 'šešir', a čakavci nemaju samo *klobuk*, nego i *klabuk*, *klebuk*, pa i *klibùk*. *Klibùk* je išćunski primjer, a tamo prednaglasno *e* prelazi u *i*. Virsko *kūrīti* znači 'ložiti vatru', a dobro je zastupljeno u sva tri hrvatska narječja. Virani imaju općečakavsko *tovar*, a tako kažu i neki zapadni štokavci (Dubrovnik, Imotski), uz naglasne razlike. U čakavici dobro je zastupljena riječ *postol* (Virani kažu *postò*), a *crevja* ili slično dolazi samo na krajnjem čakavskom

jugoistoku. *Ràbiti* 'koristiti, upotrebljavati' imaju Virani, a inače taj glagol dolazi u sjeverozapadnih čakavaca, u kajkavaca i u nekih štokavaca. Sva tri hrvatska narječja imaju *ùfati se*, kako je na Viru, a u čakavaca dolazi od sjeverozapada do jugoistoka. Mnogi čakavci imaju *drâg* 'skup'. *Iskati* imaju i kajkavci i štokavci. Mnogi čakavci kažu *komar* u značenju *komarac* (tako i Dubrovčani), ali je na Viru *kõmar* 'obad', upravo kao ponegdje na Pašmanu.

Čudo ili *čuda* javlja se u značenju 'mного' svagdje u čakavštini, a na Viru se govori *čüdo*. Ponegdje u čakavštini dolazi i *čudeso*, a *čudo*, *čuda* dolazi i u slovenskom i u kajkavskom, kao i u dijelu štokavskih govora. Naravno, na čakavskom je Istu *cüdo*.

Poznato je da je riječ *dažd* ili slično vrlo raširena na slavenskome jugu. Na Viru kaže se *zadaždilo je*, *daždi*, a slično je i u Ždrelcu na Pašmanu (*daži*), kao i u Bibinjama, gdje se govori(lo) *dažditi*. U čakavaca bilježimo *dâž*, *dâž*, *dâš*, *dôž* itd. U štokavaca dosta je raširen primjer *kiša*. U štokavskom Ninu kaže se *daždènača* 'kišnica'.

Pot 'znoj' vrlo je rašireno u čakavštini, a nalazimo tu riječ i u štokavštini, npr. *pôt* u Imotskom i u Lici. Lako razumijemo da je Tin Ujević, rodом iz Vrgorca, iznašao sjajnu rimu *pote* (3. l. jd.) *x ljepote*. Na Viru smo zabilježili *pôt*, *upotiiti se*.

Od Istre do Lastova čakavci govore *saja* ili slično, a takvi primjeri dolaze i kod kajkavaca, zapadnih štokavaca, pa i govornika slovenskoga jezika (*saje*). Na Viru imamo *čäža*, kao kod škabrnskkih štokavaca i vrgadinskih čakavaca, na Dugom otoku *säje*, na Istu *šäje*, u Kolanu na Pagu *säža*.

Za 'kosu' od čakavskoga sjeverozapada do jugoistoka govori se *vlas* ili slično, a na Viru kaže se *vläsi*. Slovenski je *lasje*, u kajkavaca često *lasi*, *las*.

Primjeri tipa *želëzo* periferijski su, pa dolaze i u Slovenaca i u kajkavaca, u središtu srednjojužnoslavenskoga dijasistema prevladava tip *gozje* ili slično (Popović 1960: 441-442). Međutim, *gözje* dolazi na Viru, a i u mnogim drugim čakavskim govorima.

Virani kažu *îd* 'gnjev, ljutnja', kako je u mnogih drugih čakavaca, koji kažu i *jad* i *jid*. *Id* se javlja i u hrvatskih štokavaca.

U Virana je *kûp* 'hrpa, gomila', kako je i kod mnogih čakavaca, a i u nekim je hrvatskim štokavskim idiomima tako. Virsko *pîvo* je 'vino', 'pivo', a danas je u čakavaca značenje 'pivo' češće nego značenje 'piće'. Dakako, često srećemo upravo leksem *bira* 'pivo'. Nerijetko se kaže upravo *piva*.

Virani kažu *tić*, kako je u mnogih čakavaca, pa i u hrvatskih štokavaca ikavaca te ijekavaca (Dubrovnik). Tako kažu i Karaševci u Rumunjskoj, ali u značenju 'vrabac'.

7. ZAKLJUČAK

Kako se i očekivalo, današnji je virski govor obilježen prožimanjem štokavskih i čakavskih elemenata, koji se prepoznaju na svim analiziranim jezičnim razinama: fonološkoj, morfološkoj, sintaktičkoj i leksičkoj. Na fonološkoj se razini utjecaj obližnjih štokavskih govora ponajprije očituje u štokavskome refleksu skupine **st'*, u nestabilnosti glasa *x*, koji se u čakavskim govorima inače uglavnom dosljedno čuva, te u ovjerenosti naglasnih jedinica uzlazne intonacije. Na morfološkoj se razini u virskome govoru beziznimno ostvaruje upitno-odnosna zamjenica što, koja predstavlja očit štokavski utjecaj, a javlja se i uopćeni oblik *bi* pomoćnoga glagola *biti* u kondicionalu. Na sintaktičkoj se i leksičkoj razini prepoznaju romanski utjecaji, i to u konstrukcijama tipa 'od + genitiv' te u visokoj čestoti leksema romanskoga postanja. Takvo što svojstveno je, naravno, ponajprije čakavskim govorima, a tek u manjoj mjeri govorima štokavske fizionomije. Virski govor obilježava i čitav niz drugih osobitosti koje ga strukturalno vezuju uz čakavske govore. Tu se ponajprije misli na prisutnost fonema *f* i *x* u suglasničkome sustavu, odnosno odsutnost fonema *ž* iz istoga, potom na razmjerno dobru očuvanost starijega akcenatskog stanja, na neapokopirane infinitive i čuvanje morfema *-nu-* kod glagola 2. vrste. Sve su to osobitosti koje nisu svojstvene kopnenim štokavskih govorima, a u virskome se govoru pojavljuju manje ili više dosljedno te ga upravo na temelju njih još uvijek možemo smatrati govorom koji valja svrstati u čakavsko narječje budući da u tu skupinu dijalekata proučavatelji često svrstavaju i nešto idioma s manje čakavizama no što ih nalazimo na Viru.

Ipak, s obzirom na snažan štokavski utjecaj te na sve veći broj nečakavskih doseljenika na Viru može se pretpostaviti da će jezična mijena krenuti u smjeru sve većega potiskivanja čakavskih, odnosno infiltriranja štokavskih i drugih elemenata pa bi neko buduće istraživanje moglo ponuditi djelomično drugačiju sliku virskoga govora.

LITERATURA

- Bačić Fratrić, Ante. ²1991. *Rječnik blatskog govora hrvatskog jezika na književni jezik rastumačen*. Blato: vlastita naklada.
- Baldić-Đugum, Radojka. 2006. *Beside kaštelanske*. Kaštela: Bijaći – Muzej grada Kaštela.

- Bašić, Mile. 2013. *Rječnik govora mjesta Škabrnje*. Škabrnja: vlastita naklada.
- Benić, Mislav. 2011a. »Der Akzent bei den Verben in der Mundart der Ortschaft Kukljica«. *Accent Matters. Papers on Balto-Slavic accentology*. Amsterdam – New York: Rodopi: 1–17.
- Benić, Mislav. 2011b. »Der Akzent bei den Substantiven in der Mundart der Ortschaft Kukljica«. *Baltistica* 7: 27–62.
- Benić, Mislav. 2013. »Fonologija i naglasak imenica u govoru mjesta Kali«. *Rasprave Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje* 39, 1: 11–68.
- Benić, Mislav. 2014. »Opis govora Kukljice«. Doktorska disertacija u rukopisu. Zagreb: Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu.
- Bojanić, Mihajlo i Rastislava Trivunac. 2002. *Rječnik dubrovačkog govora. Srpski dijalektološki zbornik* 49. Beograd: SANU – Institut za srpski jezik SANU.
- Brozović, Dalibor. 1976. »O suvremenoj zadarskoj miksoglotiji i o njezinim društveno-povijesnim i lingvističkim pretpostavkama«. *Radovi Filozofskoga fakulteta u Zadru* 14–15: 49–63.
- Brozović, Dalibor i Pavle Ivić. 1988. *Jezik srpskohrvatski/hrvatskosrpski, hrvatski ili srpski*. Zagreb: Jugoslavenski leksikografski zavod Miroslav Krleža.
- Ćurković, Dijana. 2014. »Govor Bitelića«. Doktorska disertacija u rukopisu. Rijeka: Filozofski fakultet Sveučilišta u Rijeci.
- Finka, Božidar. 1972. »O govorima zadarskog otočja«. *Ljetopis JAZU* 76: 261–268.
- Finka, Božidar. 1977. »Dugootočki čakavski govori«. *Hrvatski dijalektološki zbornik* 4: 7–178.
- Finka, Božidar. 1979. »O 'Iškom kralju' i njegovu jeziku«. *Čakavska rič* 9, 2: 101–105.
- Finka, Božidar. 1987. »Mjesto govora otoka Pašmana među obližnjim govorima«. *Pašmanski zbornik*. Zadar: Filozofski fakultet u Zadru – Zavičajni muzej Biograd na Moru: 207–217.
- Finka, Božidar. 1989.–1990. »Glasovna obilježja govora mjesta Sukošana kod Zadra«. *Makedonski jazik* 40–41: 645–650.
- Finka, Božidar. 1990. »Pogled na govor Biograda i okolice«. *Biogradski zbornik I*. Zadar – Biograd: Zavod za povijesne znanosti Filozofskog fakulteta – SIZ kulture: 437–442.
- Finka, Božidar. 1993. »Pogled na dugootočke govore«. *Zadarska smotra* 42, 1–2: 67–74.

- Finka, Božidar. 1996. »O naglasnom kolebanju u tkonskom govoru«. *Zadarska smotra* 45, 4–6: 49–52.
- Hraste, Mate. 1959. »Osnovna akcentuacija Biograda na moru i njegove okolice«. *Filologija* 2: 5–11.
- Hraste, Mate. 1964. »O govoru Zadra i okolice«. *Zadar. Geografija, ekonomija, saobraćaj, povijest, kultura*. Zagreb: Matica hrvatska: 441–455.
- Houtzagers, Hubrecht Peter. 1985. *The Čakavian dialect of Orlec on the Island of Cres*. Amsterdam: Rodopi.
- Ivić, Pavle. 1987. »O porijeklu ijekavskog govora u Benkovačkom kraju«. *Benkovački kraj kroz vjekove 1*. Zadar: Narodni list: 157–170.
- Jakić-Cestarić, Vesna. 1957. »Refleks jata na sjevernodalmatinskim otocima«. *Radovi Instituta JAZU u Zadru* 3: 407–420.
- Jakić-Cestarić, Vesna. 1960a. »Iz akcentuacije čakavskih kopnenih govora«. *Radovi Instituta JAZU u Zadru* 6–7: 257–272.
- Jakić-Cestarić, Vesna. 1960b. »Ispitivanje govora otoka Premude, Silbe, Oliba, Ista te Petrčana na zadarskom kopnu«. *Ljetopis JAZU* 64: 357–361.
- Jakić-Cestarić, Vesna. 1966. »Dijalekt zadarskog kraja u dinamici suvremenog života«. *Zadarska revija* 15, 6: 471–475.
- Jakšić, Martin. 2015. *Rječnik govora slavonskih, baranjskih i srijemskih*. Zagreb: Naklada Nediljko Dominović.
- Jurišić, Blaž. 1966–1973. *Rječnik govora otoka Vrgade*. Zagreb: JAZU.
- Kalčić, Slavko, Goran Filipi i Valter Milovan. 2014. *Rječnik roverskih i okolnih govora*. Pazin: Ogranak Matice hrvatske u Pazinu.
- Kalogjera, Damir, Mirjana Svoboda i Višnja Josipović. 2008. *Rječnik govora grada Korčule*. Zagreb: Novi Liber.
- Kraljević, Ante. 2013. *Ričnik zapadnoercegovačkoga govora*. Široki Brijeg – Zagreb: Matica hrvatska – Dan.
- Kučarić, Kristo. 2001. *Rječnik starih i stranih riječi u lastovskome govoru*. Split: vlastita naklada.
- Lipljin, Tomislav. 2013. *Rječnik varaždinskoga kajkavskog govora*. Varaždin: Stanek.
- Lisac, Josip. 1997. »Ždrelac i njegov govor«. *Zadarska smotra* 46, 4–6: 21–25.
- Lisac, Josip. 1999a. »Jezično stanje zadarskoga područja«. *Hrvatski govori, filolozi, pisci*. Zagreb: Matica hrvatska: 67–78.
- Lisac, Josip. 1999b. »Položaj privlačkoga govora među hrvatskim idiomima«. *Hrvatski govori, filolozi, pisci*. Zagreb: Matica hrvatska: 79–87.

- Lisac, Josip. 1999c. »Dijalekatno stanje na otoku Ižu«. *Hrvatski govori, filolozi, pisci*. Zagreb: Matica hrvatska: 88–93.
- Lisac, Josip. 2001a. »Banj – govor i poezija«. *Zadarska smotra* 50, 1–2: 123–128.
- Lisac, Josip. 2001b. »The Language Situation of Zadar«. *International Journal of the Sociology of Language* 147: 79–89
- Lisac, Josip. 2003a. *Hrvatska dijalektologija 1. Hrvatski dijalekti i govori štokavskog narječja i hrvatski govori torlačkog narječja*. Zagreb: Golden marketing – Tehnička knjiga.
- Lisac, Josip. 2003b. »Banjski govor na Pašmanu«. *Čakavska rič* 31, 1–2: 27–31.
- Lisac, Josip. 2004. »Usporedba govora Tkona i Ražanca«. *Čakavska rič* 32, 2: 167–171.
- Lisac, Josip. 2007. »Dijalekatni rječnici zadarskog područja«. *U službi jezika. Zbornik u čast Ivi Lukežić* (ur. Silvana Vranić). Rijeka: Filozofski fakultet Sveučilišta u Rijeci: 115–121.
- Lisac, Josip. 2009. *Hrvatska dijalektologija 2. Čakavsko narječje*. Zagreb: Golden marketing – Tehnička knjiga.
- Lisac, Josip. 2010a. »Leksik otoka Ista«. *Čakavska rič* 38, 1–2: 123–134.
- Lisac, Josip. 2010b. »Čakavština Ista i Škarde«. *Otoci Ist i Škarda* (ur. Josip Faričić). Zadar: Sveučilište u Zadru: 771–778.
- Lisac, Josip. 2013. »Govor Veloga Rata«. *Veli Rat* (ur. Ante Uglešić i Josip Faričić). Zadar: Sveučilište u Zadru: 667–671.
- Lukežić, Iva i Sanja Zubčić. 2007. *Grobnički govor XX. stoljeća (gramatika i rječnik)*. Rijeka: Katedra Čakavskog sabora Grobnišćine.
- Magaš, Ivan. 2014. »Govor Pridrage«. *Zadarska smotra* 63, 3: 127–139.
- Maričić Kukljičanin, Tomislav. 2000. *Rječnik govora mjesta Kukljica*. Zadar: Ogranak Matice hrvatske u Zadru.
- Martinović, Žarko. 2005. *Rječnik govora otoka Iža*. Zadar: Gradska knjižnica Zadar.
- Maštrović, Ljubomir. 1955. »Ninski govor«. *Radovi Instituta JAZU u Zadru* 2: 87–140.
- Maštrović, Ljubomir. 1957. »Rječničko blago ninskog govora«. *Radovi Instituta JAZU u Zadru* 3: 423–465.
- Matoković Dobrila, Berezina. 2004. *Ričnik velovareškoga Splita*. Split: vlastita naklada.
- Miletić, Josip. 2008. »Fonološke i morfološke značajke govora Ražanca«. *Čakavska rič* 36, 1–2: 113–118.

- Milevoj, Marijan. 2006. *Gonan po nase. Rječnik labinske čakavice*. Labin: Mathias Flacius.
- Milković, Ivan. 2009. *Lička štokavska ikavica: ričnik, slovnica, čitanka*. Zagreb: Pergamena.
- Mladošić, Davor i Maja Milošević. 2011. *Naški dubrovački rječnik*. Dubrovnik: Verbum publicum d.o.o.
- Moguš, Milan. 2002. *Senjski rječnik*. Zagreb – Senj: HAZU – Matica hrvatska.
- Mohorovičić-Maričin, Franjo. 2001. *Rječnik čakavskog govora Rukavca i bliže okolice*. Rijeka – Opatija: Adamić – Katedra Čakavskog sabora.
- Nikolić, Margita. 2000. *Unije – kuželj vaf srcu*. Mali Lošinj: Katedra Čakavskog sabora Cres – Lošinj.
- Oštarić, Ivo. 2005. *Rječnik kolanjskoga govora ili Ričnik mista Kolana na otoku Pagu*. Zadar: Ogranak Matice hrvatske u Zadru.
- Petrić, Željko. 2008. *Splitski rječnik*. Split: Naklada Bošković.
- Piasevoli, Ankica. 1993. *Rječnik govora mjesta Sali*. Zadar: Ogranak Matice hrvatske u Zadru.
- Popović, Ivan. 1960. *Geschichte der serbokrotischen Sprache*. Wiesbaden: O. Harrassowitz.
- Ribarić, Josip. 2002. *O istarskim dijalektima*. Pazin: Josip Turčinović.
- Radulić, Ladislav. 2002. *Rječnik rivanjskoga govora*. Zadar: Matica hrvatska.
- Rančić, Gordana. 2013. *Zavičajni rječnik i kronika mjesta Brbinj*. Zadar: Udruga 3000 godina Za dar.
- Rešetar, Milan. 1891. »Die Čakavština und deren einstige und jetzige Grenzen«. *Archiv für slavische Philologie* 13: 93–109, 161–199, 361–388.
- Runko, Radoslav. 2014. *Rječnik govora zaseoka Mrkoči u Istri*. Rijeka: Naklada Kvarner.
- Rusković Tićo, Anto Tješimir. 2001. *Rječnik rćanskog jezika, riječi i izraza u govoru na dalmatinskom području a posebno na mom rodnom Pelješcu: i moja saznanja, doživljaji, sjećanja i pričice iz Pijavičina i Pelješke župe*. Zagreb: Velebit.
- Ružić Sudčev, Šime. 1999. *Pićan i pićonski idiomi*. Pula: C.A.S.H.
- Selman, Alexander. 2006. *Mali funtanjanski rječnik*. Funtana: vlastita naklada.
- Sekulić, Ante. 2005. *Rječnik govora bačkih Hrvata*. Zagreb: Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje.
- Sokolić-Kozarić, Josip M. i Gojko M. Sokolić-Kozarić. 2003. *Rječnik čakavskog govora Novog Vinodolskog*. Novi Vinodolski: vlastita naklada.

- Smoljan, Ante. 2013. *Rječnik govora otoka Ista*. Zadar: Ogranak Matice hrvatske u Zadru.
- Šamija, Branko Ivan i Petar Ujević. 2001. *Rječnik imotskoga govora*. Zagreb: Zavičajni klub Imočana.
- Šimunić, Božidar. 1977. »Naglasak u govoru sela Bibinja«. *Domaća rič* 4: 45–55.
- Šimunić, Božidar. 2003. »Akut u govoru sela Bibinja«. *Čakavska rič* 31, 1–2: 97–107.
- Šimunić, Božidar. 2006. »Glagolski sustav u govoru sela Bibinja«. *Domaća rič* 9: 26–49.
- Šimunić, Božidar. 2013. *Rječnik bibinjskoga govora*. Zadar: Ogranak Matice hrvatske u Zadru.
- Šimunović, Petar. 2009. *Rječnik bračkih čakavskih govora*. Zagreb: Golden marketing – Tehnička knjiga.
- Takač, Ferdinand. 2004. *Rječnik sela Hrvatski Grob*. Zagreb: Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje.
- Tičić, Ante. 2004. *Rječnik govora mjesta Poveljane*. Zadar: Ogranak Matice hrvatske u Zadru.
- Tomelić-Ćurlin, Marijana. 2006. »Jezične značajke mjesnoga govora Pakoštana«. *Croatica et Slavica Iadertina* 2: 95–104.
- Turčić, Branko. 2002. *Sedmoškjani. Prvi čakavski rječnik*. Rijeka: Adamić.
- Valčić, Ante Toni. 2012. *Rječnik govora otoka Ošljaka*. Zadar: Ogranak Matice hrvatske u Zadru.
- Velčić, Nikola. 2003. *Besedar blejske tramuntane*. Mali Lošinj – Beli – Rijeka: Katedra Čakavskog sabora Cres – Lošinj – Beli – Adamić.
- Vulić, Sanja. 2002. »Narječna i dijalekatna pripadnost govora Poveljane na otoku Pagu«. *Čakavska rič* 30, 1–2: 91–98.
- Vulić, Sanja. 2014. »Današnji modruški govor«. *Čakavska rič* 42, 1–2: 9–41.
- Vranić, Silvana. 2002. *Govori sjeverozapadnoga markosustava na otoku Pagu: 1. Fonologija*. Rijeka: Matica hrvatska Novalja.
- Vranić, Silvana. 2011. *Govori sjeverozapadnoga makrosustava na otoku Pagu: 2. Morfologija*. Rijeka: Ogranak Matice hrvatske u Novalji – Filozofski fakultet Sveučilišta u Rijeci.
- Zajceva, Svetlana. 1967. »Specifična slovenska leksika u savremenim čakavskim govorima«. *Prilozi proučavanju jezika* 3: 69–110.

THE SPEECH OF THE ISLAND OF VIR AND ITS LEXIS

Summary

This paper presents the basic characteristics of the speech of the island of Vir, namely, its phonological, morphological, syntactic, and especially lexical features. The findings of this research show the coexistence of Čakavian and Štokavian elements in the speech of Vir. At the phonological level, Čakavian elements are recognized in well preserved sounds *f* and *x*, in regular occurrences of sound *ž* where in the Neo-štokavian ikavian mostly appears *ẓ̌* and in well preserved older accent inventory and old accent placement. However, the amount of Štokavian elements is definitely not insignificant. Neo-štokavian influence is recognizable in accentual units of rising intonation, in regular alternation of front nasal with *e* and in Štokavian reflex of cluster **st'*. At the morphological level elements which could be considered as Čakavian are the absence of apocope in the infinitive forms, the preservation of the morpheme *-nu-* in verbs belonging to II class and some archaic elements in noun inflection (for example, zero grammatical morpheme in Genitive plural). Nevertheless, the Štokavian influence in morphology is considerable; it is particularly evident in examples of extended plural forms which are not rare, in syncretism of Dative, Locative and Instrumental plural, in the usage of interrogative and relative pronoun *što* and in regular presence of ending *-(j)a* in active verbal adjectives.

In lexis, the Romance influence is considerable (*montûra, kàmara, famìja*), while the number of German loans (*škòditi*) and lexemes of oriental origin (*žìgerica, ádet*) is much lower. Numerous lexemes have been inherited from Proto-Slavic lexical inventory (*nevìsta, svèkar, žùk*). Čakavian lexical units are well-attested (e.g. *brižan* 'jadan', *mito* 'plaća', *živina* 'stoka'), although lexemes typical for the Northernmost Čakavian areas are regularly absent in the speech of Vir. Examples of lexemes which connect Čakavian and Western Štokavian speeches are especially numerous (e.g. *čěšan, dràga, kùriti*).

As a whole, the speech of Vir should be included among idioms of Čakavian dialects, particularly if we consider the fact that researchers frequently define as Čakavian some idioms which have less Čakavisms than the speech of Vir.

Key words: Čakavian, phonology, lexis, morphology, syntax, Štokavian, Vir

LINGUA PARLATA E LESSICO DI VIR (PUNTADURA)

Riassunto

Il saggio riguarda le caratteristiche fondamentali della parlata dell'isola di Vir (Puntadura): caratteristiche fonologiche, morfologiche, sintattiche e soprattutto lessicali. Secondo la ricerca la lingua parlata di Vir è caratterizzata dalla coesistenza di elementi ciacavi e stocavi. A livello fonologico gli elementi ciacavi si riconoscono nel buon mantenimento dei foni *f* e *x*, nonché nella buona produzione del fono *ž*, dove invece i nuovostocavi normalmente hanno il fono *ẓ̌*, così come nel buon mantenimento delle vecchie unità del patrimonio accentuale e della posizione dell'accento. Non è trascurabile neanche la percentuale di elementi stocavi. L'influsso nuovostocavo si riconosce anche nella produzione di unità accentuali alte, nello scambio regolare della nasale alveolare con il fono *e*, ossia un riflesso stocavo del gruppo **st'*. A livello morfologico sono da considerare elementi ciacavi gli infiniti pieni, il mantenimento del morfema *-nu-* nei verbi della seconda categoria e alcune arcaicità riscontrate nelle declinazioni (per es. morfema grammaticale nullo nel genitivo maschile). Nonostante ciò, la percentuale stocava è notevole a livello morfologico e spicca soprattutto nelle frequenti conferme del plurale lungo, nel sincretismo di dativo, locativo e strumentale plurale, nell'uso del pronome interrogativo-relativo *što* e nella produzione regolare dell'inizio *-(j)a* nel caso di un aggettivo verbale attivo.

L'influsso delle lingue romanze è notevole nel lessico (per es. *montûra*, *kâm-ara*, *famîja*), mentre la percentuale dei lessemi di origine germanica (*škòditi*) e orientale (*žîgerica*, *âdet*) è considerevolmente più bassa. Un gran numero di lessemi proviene dal patrimonio lessico proto-slavo (*nevîsta*, *svèkar*, *žük*). Il lessico ciacavo è ben rappresentato (per es. *brižan* 'povero', *mito* 'salario', *živîna* 'bestiame'), sebbene non esistano lessemi appartenenti ai dialetti ciacavi più settentrionali. Sono particolarmente numerosi gli esempi che legano i dialetti ciacavi e stocavo-occidentali (per es. *čěšañ*, *dràga*, *küriti*).

In conclusione, il dialetto di Vir viene inserito nella categoria del dialetto ciacavo, in particolare considerando il fatto che gli studiosi posizionano in questo gruppo di dialetti gli idiomi con meno ciacavismi rispetto alla situazione di Vir.

Parole chiave: *ciacavo, fonologia, lessico, morfologia, sintassi, stocavo, Vir*

Podaci o autorima:

Josip Galić, mag. educ. philol. croat. et ital.

Sveučilište u Zadru

Odjel za kroatistiku i slavistiku

Obala Petra Krešimira IV. 2

e-mail: jgalic@unizd.hr

prof. dr. sc. Josip Lisac

Sveučilište u Zadru

Odjel za kroatistiku i slavistiku

Obala Petra Krešimira IV. 2

e-mail: jlisac@unizd.hr